

Correct Him or Let It Go

Shiur# 573 | Aug 22nd 2026

צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ (טז—כ).

והגאון ר' עקיבא סופר שליט"א מפרש כפל הלשון **צדק צדק** על פי מה שכתב הכתב סופר ז"ל בהבנת הפסוק „כי תעשה הטוב והישר בעיני ד'", כי באמת קשה לצמצם שורת הדין לכן צריך האדם לעשות תמיד לפנים משורת הדין למען שאף אם יטעה לא יעשה פחות משורת הדין, וזה כי תעשה „הטוב" כלומר אם תנהג לפנים משורת הדין אז עכ"פ תעשה תמיד „הישר בעיני ד'" ולא תפחות משורת הדין, וזה שאמר הכתוב „צדק צדק תרדוף" היינו שתנהג תמיד לפנים משורת הדין „למען תחיה וירשת את הארץ", לא כן אם תעמיד דברך על דין תורה תגרום חורבן הארץ, כמאמר מפני מה חרבה ירושלים מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה.

Rabbi Rice

רש"י מסכת מגילה דף כד עמוד ב ד"ה מפני שקורין

מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין - ואם היו עושין ברכת כהנים היו אומרים יאר - יער ה' פניו, ולשון קללה הוא, כי יש פנים שיתפרשו לשון כעס, כמו פני ילכו (שמות לג) את פני (ויקרא כ) ומתרגמין ית רוגזי, ומע"ן עושין אלפין, ופוגמין תפלתן, ודאמרינן (ברכות לב, א) דבי רבי אלעזר קורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין - ההוא בדרשה.

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן נג סעיף טז

אין ממנין לעגי שפה שאינן יודעין לחתך האותיות כגון אלו שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין וה"ה למי שקורא לחתי"ן ההי"ן ואם כולם מדברים כך מותר להיות שם ש"ץ ואין צריך להביא להם ש"ץ ממקום אחר:

משנה ברורה סימן נג ס"ק לז

לאלפין עיינין - פי' הברת העין הוא בחוזק ועמוקה יותר מהברת האלף וה"ה למי שקורא חתי"ן ההי"ן או [לב] שקורא לשיבולת סיבולת. ואם כולם מדברים כך מותר להיות ש"ץ [מ"א בשם הרדב"ז] ודע עוד דה"ה לכל מי שאינו יכול להוציא האותיות כתיקון כגון שהוא כבד פה וכבד לשון ג"כ אין מורידין אותו לפני התיבה [כן מוכח מהרמב"ם פט"ו מהלכות נשיאת כפים ה"א ופ"ח מה' תפלה הלכה י"ב עי"ש בכ"מ וצ"ע מירושלמי פ' היה קורא הלכה ד' דאיתא שם היה לשונו ערוך ע"ש בפני משה דמתיר בענין זה מפני שמ"מ אינו משנה האותיות מהויתן עי"ש אכן לפי מה שפירש שם הבעל ספר חרדים את דברי הירושלמי ניחא]:

תוספות מסכת מגילה דף כד עמוד ב ד"ה כשאתה מגיע

כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה' - קשה כיון שלא היה יכול לומר חיי"ת א"כ היאך הורידו רבי לפני התיבה כשגזר תענית כדאי' בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה:) והא אין מורידין לא מאנשי חיפה ולא מאנשי בית שאן לפי שקוראין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין וי"ל דכשהיה מתכוין לקרות החי"ת קורא אותה שפיר ע"י טורח אבל לא היה בקל ולפי שאמר ליה אליהו שעל ידו תמהר הגאולה לפיכך הורידו.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן לג

צירוף הנוהגים להתפלל בנוסח אשכנז לביכ"נ שמתפללין בו נוסח ספרד כ"א תמוז תשל"ב. לרב אחד.

הנה בדבר בית כנסת שמתפללים בה נוסח ספרד וארבע משפחות שמתפללים נוסח אשכנז לעצמן בבית כנסת זה כי בבית כנסת זה הם שומרי תורה ויש גם רוח של תורה שלכן אין רוצים לילך למקום אחר שאינו טוב כזה, ורוצים להעשות חברים (מעמבערס) קבועים ככל המתפללים וגם שיהיו להם כל הזכויות שיש לחברים (למעמבערס) הקבועים גם להיות גבאים וכדומה, ברור ופשוט שרשאין ואין שינוי הנוסח מעכב

לזה, וממילא נראה שגם צריכין להעשות כי מצוה גדולה להתחבר לשומרי תורה כמאמר הקרא בתהלים חבר אני לכל אשר יראוך הרי דאיכא חיובא מקרא דדברי קבלה להתחבר לשומרי תורה, ועיין ברמב"ם ריש פ"ו מהלכות דעות שכתב דכך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ויתרחק מן הרשעים, ואין לומר דהוא דוקא לצדיקים ולחכמים גדולים ביותר דהא מדכתב צריך להתחבר לצדיקים ויתרחק מן הרשעים הרי מדנקט שני הקיצונות החיוב להתחבר הוא לצדיקים ולחכמים, והאיסור להתחבר הוא לרשעים הרי מובן שמאלו אינשי שהם ביני וביני נמי צריך להתחבר למי שיותר טוב ללמוד ממנו דברים טובים ולהתרחק ממי שאפשר ח"ו ללמוד דברים רעים אף אם אינם רשעים ממש, ולכן אף אם ליכא רחוק גדול בין שני בתי כנסיות ששייך להם להתחבר נמי יש להתחבר למי שעדיפי אף אם אינם צדיקים ממש, וכיון שחבור לשומרי תורה הוא מצוה ודאי יותר ראוי להיות כחבר ממש לא רק כגר ואורח שזה עצמו הוא כרחוק, שלכן אם האמת שבית כנסת זה אשר בחרו להתפלל שם וללמוד בהשיעורים שלומדים שם הוא מחמת העדיפות לתורה ויראת שמים שהן שומרי תורה ורוח של תורה יש להם להיות מעמבערס שוין לכל הענינים, ואין ענין הנוסחאות עושה חלוק בזה דכל הנוסחאות הם שוין לקיום מצות התפלה ולהקדושה ויש לכל נוסח מקור על כל תיבה ותיבה, בין ע"פ הנגלה בין ע"פ הנסתר ומטעם זה איתא בירושלמי אף על פי ששלחנו לכם סדר תפלות אל תשנו ממנהג אבותיכם, ולכן בדברים שא"צ לומר בקול רם ואין הדרך לומר בקול רם יעשה כמנהגו ובדברים שנאמרים בקול רם בין מדינא בין מדרך העולם צריך להתפלל בנוסח הצבור, וכשהוא ש"צ צריך לומר כנוסח הצבור אף בתפלת הלחש שלו כיון שהוא להסדיר תפלתו.

והנה מתחלה כשהיו כלל ישראל מאות בשנים כל קהל וקהל במקומות מיוחדות היה ידוע כל מקום מנהגו ואם אחד העתיק מקומו להתיישב במקום אחר נעשה דינו כמנהג מקום האחר ממילא גם לנוסח התפלה, אבל עתה אחרי עקירת הקהלות בעוה"ר ונתקבצו למקום אחד בנוא יארק ובעוד ערים גדולות אנשים יחידים מכל קהל וקהל לא שייך שישתנה דינו לביהכ"נ שמתפלל שלכן צריך להתנהג כדכתבתי. והנני בזה ידידו, משה פיינשטיין.

בית יוסף אורח חיים סימן קב אות א ד"ה אני האשה

ומ"ש רבינו ומשמע מדבריהם שאם עוסק בתורה אסור שלא הזכירו אלא ק"ש וברכותיה. נראה שאינו רוצה לומר דדוקא ק"ש וברכותיה אבל אם עוסק בשאר עניני תפילה לא דא"כ וכיוצא בו שכתבו הגאונים לאתווי מאי אלא ודאי כל שעוסק בדברי שיר ושבח וברכות הנאמרים לפני התפילה או לאחריה כעוסק בק"ש וברכותיה דמי וכן כתוב בהגהות מיימוניות פ"ה (תפלה אות ל) בשם הגאונים דאם הוא עוסק בתפילה או בק"ש או בשאר דברי שיר ושבח מותר ואין צריך להרחיק כלום וכן פסקו כל רבותינו ע"כ וכן כתוב בתרומת הדשן סימן ג: ואפשר שאפילו אם עוסק בפרק איזהו מקומן שנהגו לקרות שחרית חשוב כעוסק בתפילה שכיון שנהגו לאומרו קודם תפילה מעניני תפילה הוא חשוב וכן נראה מדברי ה"ר יונה (כג. ד"ה אני) שכתב

וזה לשונו ואמרו הגאונים דכי אמרינן שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה דוקא כשאנו קורא ק"ש או פסוקים אחרים אבל אם קורא שום דבר אין בכך כלום ע"כ ורבינו ירוחם (נתיב ג ח"ז כ:) כתב נראה כי אם היושב קורא קרבנות או פסוקי דזמרה שאסור ויש מי שכתב שאפילו אין היושב קורא אלא פסוקי דזמרה מותר עכ"ל וזה לשון אהל מועד (תפלה דרך ג נתיב ז) אסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה ופירשו הגאונים שאם היה עוסק בתפילה או קורא את שמע מותר ודוקא מן הצד אבל כנגדו אפילו כמלא עיניו אסור ואפילו עוסק בק"ש:

מהר"י אבוהב אורח חיים סימן קב

אני האשה הנצבת עמכה בזה מכאן שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה. כך הוא לשון הגמרא לא יותר, ויש מי שפי' שהראיה היא שמאחר שאמר נצבת עמכה בזה, משמע ששניהם היו עומדים בתוך ד' אמות, דד' אמות הן מקומו של אדם. ולפי' היה עומד עלי' בעמידה מצד שאסור לו הישיבה, וכן פרש"י. וי"מ כדרך המחבר, שבזה הם י"ב, ומשמע שהם היו עומדים בתוך י"ב, וזה היה אסור בישיבה אם לא יהיה בעמידה. ויש עוד מי שפי' דמה"א יתירה דריש, שאמ' עמכה בה"א, שנראה שהיו רחוקים יותר מד' אמות. ולפי"ז נצבת אינו כמורה על עמידה, אלא אפי' בישיבה שהיה עלי' יושב. וכתב הגאון. אני ראיתי שכתוב בירושלמי הוא זה, והביא משל לב' משרתים, א' משמשו כשהוא עומד וא' משמשו יושב. אף על פי שיש להשיב דהא ילפי' מעלי'. הנה זאת הקושיא בנויה על שעלי' היה עומד עכשיו לפי ב' הפירושים שכתבתי. אבל לפי' הג' שהראיה היא מה"א יתירה, ועלי' היה יושב אין בכאן קושיא. אבל הרא"ש פי' בפסקיו כדרך המחבר, ומזה הצד הוא מקשה עליו. ונראה עכ"פ שיש להשיב, שהנה הרא"ש לא אמר אלא שמי שבא להתפלל בתוך ד' אמות של חברו, שאין חברו חייב לעמוד, אבל עכ"פ אינו עושה כשורה שנכנס לתוך מקומו של חברו, ונראה שחברו הוא כופר בשאינו מתפ'. ומזה הצד היושב אם הוא מדקדק בדקדוק מצוה שלו לעמוד, בדרך שלא יהיה בכאן צד גנות להתפלל שלא עשה כשורה וג"כ לו' שלא יהא נר' בצד מה ככופר. ומזה הצד עמד עלי' שהרי לאיש כמוהו ה"ל להחמיר. ודוקא לפניהם. לא ידעתי מהיכן הוציא זה הדין, שהרי בגמרא לא חלקו בזה. ואולי דקדק זה מאחר שאמרינן אסור לישב בתוך ד' אמות של חברו, שלא אסרו אלא הישיבה, ועמידה היא מותר, העברה לא יהיה גדולה מעמידה. וא"כ לא יהיה אסור העברה אלא בפניו כשאנו מתפלל סמוך לכותל כגון בשדה. ובא"ח דקדק מזה המאמר, שאם היה מתפלל אדם ג"כ אחרי המתפלל אם אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור את שאחריו תפלתו, שאם יעשה זה הרי הוא עובר כנגד המתפלל, ונראה שצריך לדקדק בזה אפי' אם האחרון התחיל להתפלל אחריו, מאחר שכבר התחיל.

משנה ברורה סימן קב ס"ק ו

ויש מתיר וכו' - דס"ל דלא אסרו חכמים לישב בצד המתפלל אלא כשיושב ודומם דנראה כאלו אינו רוצה לקבל עליו עומ"ש אבל כשהוא יושב ועוסק בתורה הרי הוא כמקבל עליו עומ"ש. ועיין באחרונים דטוב להחמיר לעמוד כדעה הראשונה אם לא במקום הדחק ובלאחריו נ"ל שאין להחמיר בזה:

גוערין בו חזר הש"ץ וכן קריאת התורה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמב סעיף א

קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו. הגה: וכן דין החזן הקורא ודוקא בשינוי שמשנתנה ע"י זה הענין, אבל אם טעה בנגינת הטעם או בניקוד אין מחזירין אותו אבל גוערין בו.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן קכד סעיף ז

לא ישיח שיחת חולין בשעה שש"צ חוזר התפלה, ואם שח הוא חוטא, וגדול עונו מנשוא וגוערים בו.

אשל אברהם (בוטשאטש) סימן קמב

בקריאת ספר תורה הק' איני רגיל לגעור בהקורא בטעות שאינו שנוי ענין, כיון שאין הקורא עושה כן בשאט נפש או בקלות הדעת או בעצלות מללמוד את עצמו מקודם בטוב, ואונס פטור אין בו צד גערה ונצטוונו שלא לענוש האנוס כידוע ושגיאות מי יבין. (י"ל ג"כ שכשהקורא כוונתו להנאתו מצד שכר הרי הוא כשואל שכר הנאה שלו וחייב באונסין, ולזה יש לגעור בו, אך אין לנו יודע בזה מי כוונתו להנאתו כעיקר ח"ו, וכל ששוה ב' כוונות כוונה טובה לבד מצטרפת בעם בני ישראל כמו שכתבתי במקומות רבים).

רמב"ם הלכות דעות פרק ו הלכה ז

הרואה חבריו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך, המוכיח את חבריו בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו להביאו לחיי העולם הבא, אם קיבל ממנו מוטב ואם לאו יוכיחנו פעם שניה ושלישית, וכן תמיד חייב אדם להוכיחו עד שיכהו החוטא ויאמר לו איני שומע, וכל שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפש בעון אלו כיון שאפשר לו למחות בהם.

שו"ת שבט הלוי חלק י סימן יג

שאלה: בשו"ע או"ח סי' קכ"ד ס"ז לא ישיח שיחת חולין בשעה שהש"ץ חוזר התפלה וכו' וגוערים בו. האם יש לנהוג כן למעשה לגעור באנשים אלו ולהלבין פניהם.

תשובה: אין בידינו לחדש דבר בדבר שנפסק להלכה בשו"ע, ומקורו באו"ח בשם רבנו יונה, - ואם בעו"ה נפרץ הדבר ולפעמים אין כחנו למחות בעוברי עבירה בזה אין הדין משתנה ממשמעותו הפשוט דגוערים

בו בנזיפה, אבל י"ל דלא גרע משאר עבירות דאורייתא ודרבנן, שכל הרמב"ם פ"ו מדעות ה"ז הרואה חבירו שחטא וכו' מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו וכו', וצריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה וכו' ופעם שנית ושלישית וכו' עד שיכהו החוטא, וברמב"ם שם הל' ח' ולא ידבר לו קשות עד שיכלימנו וכו' אבל בדברי שמים אם לא חזר בו מכלימין אותו ברבים, ומחרפין וכו'.

וכן בנ"ד, בודאי הדרך לעשות כן אלא אם לא מקבל בשום פנים אז גוערים בו, ובודאי ישנם מקרים שא"א להעמיד דת על תלה כעין נ"ד וכל ערום יעשה בחכמה, ואם ראה שגורם עי"ז פגיעה בדרכי התורה, ולא יכול לעשות כהלכה בשום פנים יקבל שכר על הפרישה, והכל לפי ראות חכם וירא שמים, וע"ע פרטים באו"ח סי' תר"ח ובפוסקים. [וע"ע ח"ט סי' ל']

במדבר רבה פרשה ב סימן ג (פרשת במדבר)

ר' יששכר אומר ודגלו עלי אהבה אפילו אדם יושב ועוסק בתורה ומדלג מהלכה להלכה ומפסוק לפסוק אמר הקדוש ברוך הוא חביב הוא עלי ודגלו עלי אהבה ודילוגו עלי אהבה

חפץ חיים רכילות כלל א אות ח

ולענין מה להשיב אם שואלו מה דיבר פלוני אודותי, תלוי בזה אם יש לו עצה להשיבו באופן שלא יהיה שקר גמור וגם לא יהיה רכילות, ישיבהו באופן זה ולא יוציא שקר מפיו. ואם הוא מבין שחבירו לא יקבל זה לתשובה, מותר לומר שקר גמור מפני השלום.^(ט) אבל לא ישבע חס וחלילה לשקר בשביל זה, ועיין בבאר מים חיים.

^(ט) : אבל לא ישבע. דע"פ רוב יכול לאשתמוטי מיניה בזה אפילו כשחבירו עומד עליו שישבע לו, לומר שאינו נשבע אפילו על אמת. ואפילו אם לא יוכל לאשתמוטי מיניה בזה, שאינו רוצה להאמינו אם לא שישבע לו, והוא רואה שבזה שישבע לו יפיס לו את כעסו, אם אינו רואה הפסד ברור שיצא לחבירו בזה נלע"ד דבודאי אסור, דעל כרחך לא אמרו רק דמותר לשנות מפני השלום אבל לא שישבע לשקר ח"ו עבור זה, ועיין בתשובת רמ"א סימן (לג) [יא] ואפילו אם רואה הפסד ברור של ממון שיגיע לחבירו מזה ג"כ צע"ג לענ"ד אם זה מיקרי שבועת אונסין, ועיין ביו"ד בסימן רל"ב בהגה"ה ע"ש.

קנצי למילין, שהגאון הנ"ל זכה בדינו לנקוט לו שוקא ברישא למכור ספריו ראשונה, ושלא יקנה שום אדם ספר מיימוני הנדפסים מחדש מקרוב באו, כי אם היוצא מתחת יד הגאון הנ"ל או באי כוחו. לכן לישקול לזמור ולקטוע במקטע דפרזלא על כל מי שיעבור דרכו ודינו. גם אנחנו מסכימים מנדין ומשמתין ומחרימין בנידוי חרם שמתא בגזירת עירין ובמאמר קדישין על כל תלמיד וצורב קטן וגדול שם הוא, שלא יקנה שום אדם במדינתנו מן הנדפסים החדשים, אם לא מאותן היוצאין מתחת יד הגאון הנ"ל או מבאי כחו. וכל מי שפורץ, יפגענו חו"א דרבנן וצוחה ופרץ, וכל המחזיק בהם הם בחרם כמוהם. ומחוייבים כל

אוצר החכמה
32349

ישראל לנדות החטאים האלה בנפשותם, ולא יכופר להם עד ימותון, וקבר חמור תהא קבורתם. והרואה אל הנח"ש וחי, יקבל ברכות מאל שדי, עד שיכלו שפתותיו מלומר די. נעשה יום א' ארבעה ימים בחודש אלול שנת ש"י.

נאם הקטן הרוצה להתאבק בעפר של תלמידי חכמים ולשתות בצמא את דבריהם, ולא דבר עד כה אלא כדי להתלמד להרגיל עצמו בתוך מדותיהם, להיות כעבד אחד מן הקטנים שבהם.

אלה הדברים אשר דבר משה בן לא"א ישראל שלי"ט המכונה משה איסרלש מקראקא

סימן יא

כתב התנצלות בענין מעשה שנעשה בשנות טעמים מפני רדיפת שלום, יבינו הקורא מעצמו מתוך דברי ענין ההתנצלות בעצמו

[בראשית נ, טז-יז] אביך צוה וגו' אנא שא נא וגו'.¹ ר' נתן אומר מצוה, שנאמר [ש"א טז, ב] ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וגו'.

אוצר החכמה
32349

וכדאיתא בערכין ו' ע"ב שרב יהודה קיבל מגוי נר לביכנ"ס. וכתבו שם התוס' שיש לחלק בין צדקה לעניים לבין תרומה לביכנ"ס שהתרומה היא כקרבן ומותר לקבל קרבן מהגויים. וראה עוד בראשון לציון יו"ד סי' רנט סקד שכתב עוד לחלק בין צדקה לקרבן. וראה עוד ביד רמה ב"ב שם אות קלב שמותר לקבל ממנו מתנה כמו שקיבל דניאל מנבוכדנצר. ע"ש עוד. 1. ועי' בערוך לנר יבמות שם שהאריך בדברי הגמ' להוכיח שהי' בלשון המשתמעת לשתי פנים אביך צוה לפני מותו לאמר, והיינו שצוה מה שצוה להם וכמ"ש ויכל יעקב לצוות את בניו, ולא אמרו לו מה שצוה. ובנוסף ציוו לומר ליוסף מעצמם כה תאמר ליוסף וכו', ולא שאמרו ליוסף מפורש שכך

גרסינן ביבמות פרק הבא על יבמתו [סה ע"ב] אמר ר' אלעאי משום רבי אליעזר בר' שמעון מותר לשנות בדבר השלום, שנאמר

כדאיתא בגיטין נו ע"א שרצו חכמי ישראל לקבל בהמת המלך לקרבן אף שהיתה בע"מ. אך בעצם איסור גמור הוא בקבלת צדקה, ובשאר זכויות לא מצינו מפורש. ועי' קובץ שיעורים ב"ב פ"ק אות נו דהוי איסור דאורייתא וכדאיתא נמי בסנהדרין כו ע"ב דהנוטלים צדקה מגוי פסולים לעדות. ולרש"י שם הוא משום חילול ה'. ועי' ביד רמה שם ובשו"ע חו"מ סי' לד ס"ח ובדרישה יו"ד סי' רנד אות א ובט"ז שם סק"ב. ועי' גם בזרע אמת יו"ד סי' קיב שאיסור דביבוש קצירה איסור קלוש הוא, שיסודו שלא להרבות בזכויות הגוים, אף שעיקר הגאולה תלוי בזכויות ישראל ולא מתעכבת משום זכויות הגויים. ומצינו שמלבד צדקה מקבלים מהגוים

דבי ר' ישמעאל תנא גדול השלום שאף הקדוש ברוך הוא שינה בשבילו, דמעיקרא כתיב [בראשית יח, יב] ואדוני זקן ולבסוף כתיב ואני זקנתי, עכ"ל הגמרא². תו גרסינן במכות פרק ב' [יא ע"א], אמר רב יהודה אמר רב קללת חכם אפילו על חנם היא באה, מנלן מאחיתופל, שבשעה שכרה דוד השיתין קפא תהומא, בעי למישטפיה לעלמא, אמר להו מהו לכתוב שם אחספא ומשדא בתהומא דליקו אדוכתיה, ליכא דאמר ליה מידי. אמר כל היודע דבר זה ולא אמרו יחנק בגרונו. נשא אחיתופל ק"ו בעצמו אמר, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, כל העולם כולו לא כל שכן, א"ל שרי כו'. למדנו מכאן דמותר לשנות מפני השלום ומותר לעבור על מדבר שקר תרחק [שמות כג, ז]. גם דוחה לא תעשה שבתורה שהיא לא תעשון כן לה' אלהיכם [דברים יב, ד] שהיא אזהרה למוחק השם³ כדאיתא בספרי פרשת ראה [פי" סא], ומנא הרמב"ם ז"ל [ספר המצות לאוין סה] והסמ"ג במנין המצות [לאוין ג]. וא"כ אומר שהוא הדין שדוחה לאו של מוציא שם רע, דמותר להוציא שם רע אם כוונתו לשמים ולתכלית טוב כדי לעשות שלום, על דרך שאמרו בנזיר פרק מי שאמר הריני נזיר [כג ע"ב] גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה וראייה מיעל כו', וק"ו הוא מסוטה שאמרה תורה לעבור מצות ל"ת בשביל הבאת שלום בין איש לאשתו. כל שכן בין שארית ישראל המפוזרין מעט הנה מעט הנה שומרי מצות השי"ת ודתו, שעת לעשות לה' להפיר תורתו [תהלים קיט, קכז] כדי

להביא שלום על ישראל, ולהסיר מביניהם דברי ריבות וקטטות אשר בינותם, ולהרים מכשול מדרך עמנו פנות דרך מן התקלות. אך הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות [סנהדרין כו ע"א]. אמנם הוא על דרך שאמרו רז"ל בנזיר פרק מי שאמרו [כג ע"א] וצדיקים ילכו במ פושעים יכשלו במ [הושע יד, י] משל ללוט ושתי בנותיו, הם נתכונו לשם מצוה עליהם נאמר וצדיקים ילכו במ, הוא שנתכוין לשם עבירה עליו נאמר ופושעים יכשלו במ. ומה מאד נמלצו בזה דבריהם באמרם בזה במסכת ב"ב [פט ע"ב] וז"ל, אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר כו', ולבסוף אמרה כדלעיל. **ואל** יתהלל המתהלל לומר דלא דמי להא, אלא להא דאמרין פרק בתרא דיומא [פב ע"ב] עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר ושבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר כו'. ואם כן יאמר נמי דלא עדיף השלום מיום הכיפורים ואינו דוחה אלא עבירות שבין אדם למקום, אבל עבירות שבין אדם לחבירו אינו דוחה. זה אינו כלום, וראייה מהא דגרסינן פ"ק דסוטה [ז ע"א] ואומרים לה בתי הרבה יין עושה כו', עד עשי למען שמו הגדול הנכתב בקדושה כו'. ואומרים לפניך דברים שאינה כדאית לשומעין היא וכל משפחות בית אביה כו'. ובגמרא [ע"ב] על אותה משנה מאי היא, ומפרש שאומרים בפניה מעשה כתובים הראשונים, יהודה הודה ולא בוש, ראובן הודה כו'. ובסמ"ג [עשין נ] ובמשנה תורה שחבר הרמב"ם הלכות סוטה [פ"ג ה"ב] ואומרים לפניך מעשה ראובן כפשוטו. והנה קשה לי על זה הרי אמרו ז"ל פרק במה בהמה [שבת נה ע"ב] כל האומר ראובן

אמר להם יעקב לומר לו ע"ש עוד. 2. יעויין בתוס' רבינו פרץ שם בה. ובתוס' ישנים שם הביאו שיש שפירשו שאין זה שינוי גמור כיון שגם שרה אמרה את דבריה בלשון תמיהה. וכ"כ בדעת זקנים מבעלי התוס' עה"ת בראשית לח יג שלפי"ז לא שינה הקב"ה כלל ממה שאמרה, שהרי נכון הי' הדבר שהיא אמרה על עצמה ואני זקנתי כמו שאמר הקב"ה לאברהם, אלא שלא אמר לו הקב"ה את כל מה שאמרה מפני השלום, וכתבו שחלילה שישנה

הקב"ה לגמרי מהדברים, שהרי נאמר דובר שקרים וגו'. 3. ועיי"ש ברש"י סוכה נג ע"א ד"ה אחספא ובמהרש"א ח"א שם ד"ה הני ובערוך לנר, ובבבן יהוידע ובספר שיח יצחק שם בזה. ואם נידון בידים או בגרמא שנחלקו אם עוברין על לא תעשון כן לה' אלוקים כדמשמע כאן דנידון כמעשה גמור. ובקסת הסופר סי' יא לשכת הסופר סק"א. נודע ביהודה תנינא או"ח סי' יז, שו"ת התשב"ץ ח"א סי' ב.

להם נפש אחת מישראל. ואמרינן בירושלמי על הדא מתניתין, סיעה בני אדם המהלכים בדרך ופגעו בהם גוים ואמרו להם תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו ואם לא נהרוג כולם, אפילו כולן נהרגין לא ימסרו נפש אחד מישראל. ייחדו להם אחד כגון שבע בן בכרי, ימסרו ואל יהרגו כולם, א"כ ש"מ כי לא ייחדו אסור להציל נפשות רבות בנפש אחד מישראל, אף על פי שגם הוא יהרג עמהם, מוטב שימותו כולן זכאין ואל ימות אחד מהן והם חייבים.

ואף בנדון שלפנינו היה לנו לומר מוטב שיקלקל מצב המדינה ולא היה לנו למסור נפש אחד מישראל ללעג ולקלס ולהוציא עליו דברים אשר לא כן. כל שכן על חשובים כמאה מנהיגי המדינה, כמו שעשו במעשה אשר אבאר למטה. מכל מקום ג"ל שאף בזה לא סרנו ימין ושמאל מן הדרך, כי יש לחלק בין שמוסרין אותו בידים להריגה או לטומאה וזהו אסור, אבל דברים בעלמא לאו כלום הוא ושרי. ותדע, דהרי לא נקט שם אלא תנו לנו אחת מכם ונטמא אותה או נהרוג אותו. ואף שם לא אסר אלא לישא וליתן בידים, מדנקט לא ימסרו ולא אמר ולא יתנו, ש"מ דלא אסור אלא נתינה מיד ליד דהיינו מסירה, כמו דאמרינן פ"ק דב"מ [ח ע"ב] מאי מסירה כו'. וזהו דוקא אסור, אבל דברים בעלמא שפיר דמי. ועוד דהרי אם ייחדו להם אחד שרי. ובנדון דידן ייחד לנו אחד מהם, שאומר האויב כי נפשותיהם של אלו היה מבקש כמו שנתבאר. ואף על גב דבירושלמי דהתם איתא עובדא, האי בר נש דתבעיה מלכותא וערק ללוד לגבי ר' יהושע בן לוי, ואקיף מלכא מדינה

חטא אינו אלא טועה. גם אמרו במגילה פרק הקורא את המגילה [כה ע"א] במשנה מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם. ופירש אדון המפרשים רש"י ז"ל משום גנותו. וא"כ קשה וכי מפני הטמאה הזאת שלא תשתה ותמות ובודאי אינה כדאית לשמוע, נוציא שם רע על ראובן הצדיק ונאמר שחטא, ונכחיש המקרא שנאמר ומעיד עליה שלא חטא, שנאמר [בראשית לה, כב] ויהיו בני יעקב שנים עשר, ואמרו ז"ל [שבת נה ע"ב] מלמד שכולם צדיקים ושום שלא חטא ראובן. ואלא על כרחך לומר שהטעם הוא כדי שלא ימחק השם הנכתב בקדושה ובטהרה, כמו שאמרינן עשי לשמו הגדול שלא ימחה על המים כו'.⁴

והנה מעתה נדון ק"ו בנדון דידן, ומה מחיקת השם יתעלה שנדחה מפני השלום, אפילו הכי דוחה הוצאת לעז על בני אדם הכשרים, הבאת שלום שדוחה מחיקת השם אינו דין שידחה הוצאת שם רע. ואם בהבאת שלום שבין איש לאשתו כך, על אחת כמה וכמה הבאת שלום שבין משפחה ועיר וכרך. ומהשתא ליכא למיפרך ולומר מה להתם פירוש לסוטה, שכן אינה דוחה אלא עבירה שהיא רע לשמים לחוד, אבל עבירה שהוא רע לבריות ולשמים שמא אינו דוחה. דזה אינו, דהרי אפילו מחיקת השם דוחה אותו הבאת שלום על אחת כמה וכמה, וק"ל על מי שבקי בדרך של ק"ו ומדותיו, דתו ליכא למיפרך על ק"ו זה ואודותיו. ואל תשיבני מהא דאמרו פ"ח דתרומה [מ"ב] נשים שאמרו להם גוים תנו לנו אחת ונטמא אותה ואם לאו הרי אנו מטמאים כולכם, יטמאו כולן ואל ימסרו

אוהל מועד, שמתוך ששהו את קניהן שלא הלכו אצל בעליהן מעלה עליהם הכתוב כאילו שכבוס, שראובן בא לאוהל יעקב וביטלו מפ"ו. וסיים שדמות ראובן נגלתה לרמ"א והחזיק לו טובה על שלימד עליו זכות ע"כ. וראה עוד בהגהות הרד"ל שהקשה שהרי מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם כדי שלא לגנותו. ותירץ שמכיון שלא נזכרה הודאתו בתורה יש בזה גנות, אבל כשאומרים גם את הודאתו אין בזה גנות.

4. בכסף משנה עמד בדברי הרמב"ם הנ"ל וכתב שכוונתו לנאמר בראובן וישכב וגו', אבל לפי האמת חס ושלום מלומר כן על אותו צדיק, כמו שאמרה הגמ' בשבת נה ע"ב כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה. וראה בספר מעלת היוחסין עמ' כג שבחידושי הגרשוני לעיל כתב שרבינו הרמ"א בדרשתו ביאר הפסוק וישכב את בלהה פלגש אביו, עפ"מ"ש בשבת נה ע"ב על הנאמר שמואל א ב כב בבני עלי אשר ישכבון את הנשים הצובאות פתח

ויהיב להו, והוה אליהו רגיל דמתגלי ליה, תו לא אתגלי ליה. צם כמה צומין עד דאתגלי ליה א"ל לדילטור אנא מתגלי, א"ל ולא כמשנה עשיתי, א"ל וכי משנת חסידים היא זו. א"כ ש"מ דלחסיד אין לו לעשות, מכל מקום נאמר אף כי לא משנת חסידים עשינו, מכל מקום כדין עשינו. הרי הוכחנו בראיות דמותר לספר לשון הרע מפני השלום.

אך מי יתן ונדע אם יש לחלק ולומר דילמא דוקא דבור גרידא שרי דומיא דמעשה דראובן שאומרים לפניו כפשוטו, אבל לכתוב ולרשום בכתב ולפסוק הדין על ככה דנראה כחזוק לדבר דילמא אסור. ודיו לבא מן הדין להיות כנדון, ודילמא לא שרי אלא כמעשה שהיה גבי סוטה. מכל מקום נראה דאין לחלק, דאחרי שהדיבור שרי גם המעשה שאחריו לאו כלום הוא. וראייה ממה דגרסינן פרק הגזול בתרא [ב"ק ק"ז ע"א] ההוא גברא דאחוי אחמרא דרבי פנחס בריה דרב מרי בריה דרב חסדא, א"ל דרי בהדן דרא ואמטי בהדיה. אתא לקמיה דרב אשי פטריה, אמרו ליה רבנן והא תניא ואם נשא ונתן ביד חייב, א"ל הני מילי היכא דלא אוקמיה עלויה, אבל הכא כיון דאוקמיה עלויה מעיקרא מקלי קלייה, ע"כ. הרי קמן אף על פי שאם נשא ונתן ביד בתחילה חייב, מכל מקום כיון דאוקמיה עלויה מעיקרא מקלי קלייה, והמעשה שאחריו לאו כלום הוא⁵. הוא הדין בנדון דידן כיון שהדיבור בעלמא שרי לפי דעתנו כמו שבארנו, גם הפסק דין שאחריו אינו כלום, כי באמירה לחוד כמקלי קלי דמי, וכמעשה גברא קטילא קטלנו, כי אם האמירה אמת, הפסק דין

מפורסם, ובאמירה לבד כמקלי קלי דמי. אבל עיקר האמירה היתה בדרך שבארנו לשנות מפני השלום, ולהוציא עם זה יקר מזולל כמו שנבאר. **ותחלה** נאמר שנחזיק בענין המשפט מקום הצדק, להחזיק כל חדק וחדק, לקום על הדין ועל האמת ועל השלום, למשפט נרשיע, בל נשא פנים למגלה פנים, חרפה לא נשא על קרובינו, להוכיח אותם נגד פניהם, כחזקיהו מלך יהודה שגירר עצמות אביו [פסחים נו ע"א], נעבוד את ה' אלהינו ויהי מה, נעבוד אותו בכל לבבנו ונאמר כמודה ועוזב שמפני השלום כמו שבארנו. דמצינו דבר שפת יתר על קציני ארץ ליתן אותם לפני בני בליעל, לא במרד ולא במעל, להחניף הארץ בדמם, כדמי דגים וראשו"ן, ומה יתרון לבעל הלשון.

הנה בכל אלה לשלום נתכוונו בעצם וראשונה, אף כי במקרה מרה היתה באחרונה. ואף כי מקצת עזי פנים היו בקרבנו, ועכשיו מהפכים דברינו לתוהו ובהו. מיהו אנו לשם שמים נתכוונו, והכל נמשך אחר המחשבה והכוונה, אף כי אחריתו ראש ולענה. וראייה ממה שפסק המרדכי במגילה סוף פ' הקורא את המגילה [נ"י תתיח] וז"ל, נשאל רבינו שמשון משאנץ על אודות כהן שמל תינוק ומת, אם יוכל לישא כפיו. והשיב דנושא כפיו, ולא דמי לכהן שהרג את הנפש דאפילו בשוגג לא ישא כפיו, דהכא לשם מצוה נתכוין. הרי תשובתו הרמתה מגלה הבושת מעל פנינו, שאחרי שלשם שמים נתכוונו, היה ה' עמנו כאשר היה עם אבותינו שדרשנו הק"ו בעצמנו כמו שדרשו אחיתופל, ועל שאחרו מלומר, קללו דוד ונחנק בגרונו,

שהאנס יכול ליטלו בעצמו אינו חייב על המסירה. ולדעת השלטי גיבורים הרא"ש פוטר אף באופן שלא ידע האנס היכן הממון בדיוק, ולא היה יכול ליטלו בעצמו. ומשום שכיון שהאנס יודע שבבית פלוני יש ממון והוא רוצה אותו ממון, נחשב שבא לו האונס מחמת הממון, וע"ש ברא"ש ונמוק"י.

5. וכן בגמ' שם ק"ז ע"ב בבא גנבים לגנוב כסא דכספא שאם באו הגנבים לגנוב את הכוס אינו חייב, דכל שבאו לגנוב דבר זה הוי כמאן דקליא כשרוף דמי. ולדעת ר"ח שם אם אנסוהו להביא ממון חבירו פטור. ונחלקו שם הראשונים בזה ע"ש ברי"ף ברמב"ן ובעה"מ. ולדעת הרא"ש כמובא בב"י שם בשם החכם המרשים ובב"ח כל

אף כי תחת החטה יצא חוח לו, ולא נמשך מחשבותינו, בהדי כבשי דרחמנא למה לן, אולי ה' אמר ומי יפירנו.

וזה המעשה אשר אירע לא ראינו מעשה מעולם כזה לרוע, שמכנף הארץ שמענו שנתחברו יחד כתרנגולים של בית בוקיא כל רועי ישראל. האזינו גדולי ארץ, גודרי פרץ פרשו מצודתם בנציבותינו על אחד, ונלכד בחרמם ובמצודתם, וכדגי הים יאסוף במצותם, ודמו להיות מותר וכסהו בעפר, על החסידות שעושה עם חביריו באמרי שפר, וה' אמר עצתו להפר. ואסמכוהו אקרא כי חסד הוא ונכרתו הנפשות העושות [ויקרא כ, יז], והיה לבני מרי לאותות [במדבר יז, כה]. ויהי כי שמענו כולנו את הדבר הרע הזה, ונתאבלנו כי עליו נגזרה גזירה ונחתך עליו דין מסור הגמורה. ואף כי היה להשיב על פסקי הגאונים ודבריהם, מי האיש שיחתה גחלים בחיקו ולא ישרף ברשפי לבת אש ניצוציהם. ומי היה יכול לבא אחר רבנן ודתם שנתנו אחת דתו להמית, כי נכתב ונחתם (ונכתם) עונו לפניהם, כתמים שלא יכבסום כל נתר ובורית. ושמועותינו מאז ביהלוננו, הבא עלינו מחדש שמענו. והאמת ברחוב כשל, איש מעל אחיו נפרד ינשל. כי הנ"ל רצה על אויביו שהמציאו עליו הדברים לנקום, ובהם התעבר, הצריח ואף התגבר. ונתחברו אליו אנשים לעזרתו, אשר היה להם צר בצרתו. ובסיבת זה נחלקה הקהלה ויושביה לשנים, ונתחלל שם שמים, בסיבת הריב והמדון אשר היה בעיר יומם ולילה לא תכבה. הקטנים מלקטים עצים, והגדולים מבערים האש הרבה. האמת כשל סחוב והשלך הלאה מרחובותינו, כמו שהיה ידוע מקדמות דנא לכל באי שער עירנו, המעשים הרעים שהיו נגד פנינו, ואויבינו היו פלילים, ובוה נתמוטטו עמודי ארץ ויסודיה, והיה לחוש פן יפוק ח"ו חורבא מיניה מאת פני המלך והשרים לגרש כל העם הזה כולו כהניה ושריה.

והנה ידוע לכל כי קהלתנו היא ת"ל כעת נחלת ישראל הנשארה. וכמעט אבדנוה ח"ו בסיבת זה הקטט, אשר בינינו האמת היתה

נעדרת. וזאת הכל היה בסיבת החלק לבב העם הזה, ולא היה לנו תחבולה לצאת מידי פח יקוש הלזה, אם לא בדרך שעשינו בשנותנו את טעמנו לספות הרוה אם הצמאה, השמן עם הרוה. גם כי כמה פעמים נפל על פניו מפני המחלוקת ועל אשר נגזר עליו, ולפנינו התעשת ובקש ממנו בבכי ובתחנונים למה תעמדו מלהוציא אותי ואת בני מכלימה ובושת. פתחנו לשלום ודברנו עם הצד שהיה מנגד להשלים אתו, והיינו בעיניהם כמתעתע, כי לא ישקטו עד שרצו להרוג אותם, ואמרנו מה זאת עשה ה' לנו, נחפשה דרכינו אולי נמצא דרך למצוא מנוח לכף רגלנו ורגלי הילדים המתנהלים לאטנו.

ואל יקשה עלינו ממאמרם ז"ל בפרקי אבות [פ"א מ"א] חכמים הזהירו בדבריהם כו'. וגם שזהו חילול השם, כל תלמיד חכם שאינו נזהר במעשיו וגורם שאומרים עליו דופי, כדאיתא פ' אחרון דיומא [פ"ד ע"א]. והנה גם בזה יש לחולק לומר אף כי נתכווננו למצוה, מכל מקום גרמנו שיאמרו עלינו דופי, לומר שעבדנו דינא בלא דינא, ומי יודע אם ברנו כתוכנו, ובוחן לבות ה', והאדם יראה לעיניו ישפוט.

הלא בזה מעידים עלינו שמים וארץ שנוהרנו מזה, כי נשבע לנו שבועה חמורה שלא רצה לגלות השטר החתום לעולם, ובשמנו לא יהא נקרא. רק שיוכל להתפאר בו שגם לו חתומים כאלה, באולי יוכל להוציא ע"י זה השטר החתום עליו ויבואו על ידי זה להשלים אתו, ויבערו שני הצדדים השטרות מן העולם. ואם ככה עשה לנו, לא היה בדבר אלא קידוש השם יתברך, שישלימו ישראל זה עם זה ויוסיפו כח בגבורה של מעלה. עוד קיבל עליו הנ"ל אף לבלתי הגיד הדבר כי אם לשונאיו בצנעא ולהגזים להם בזה השטר, באולי יבואו ליתן לו גם את שלו. והנה בזה לא היה חילול השם ח"ו לא בצנעא ולא בפרהסיא. כי גם על פה אמרנו להם כמה פעמים דרך גיזום, תכריחונו לעשות כזה כדי לעשות שלום. אבל מעולם לא עשינו בכוונה אחרת כי אם להוציא את שלו. ואם לא, אז קיבל עליו להחזיר לנו את חתימתנו. ואם

עתה עובר על דבריו ומגלהו ברבים ומפרש בו דברים זרים אשר לא עלו על לבנו מעולם, והתחברו אליו אנשים רקים הללו בעלי כדן והללו בעלי פטסין, חץ שחוט לשונם מוציא דבה, הוא עתיד ליתן את הדין. גם מתוך השטר ניכר כי לא דינא עבדנו רק על דרך גיזום. וא"כ אין כאן דבר חילול כלל, כי נזהרנו בדברינו ולא עשינו דבר רק להניח רוגזו של פלוני כי חמתו בערה בו. כי ה' משיב חכמים אחר ודעתם יסכל, שטעה האיש הנ"ל בטעות הגדול ההוא שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, וזה כי השטר מזויף מתוכו, שכל אחד מהחתומים נאחז בחבירו וכשל איש באחיו, עד שכל אחד מאתנו פסול להעיד עם חבירו כל שכן לדון. וזה כי ראה נפלאות שלא נפקד אחד ממנו שכשר להעיד בזה כל שכן לדון. ולכן בעד אחד השטר בטל ומבוטל וכחרס הנשבר הוא ולשריפה הוא עומד, כי לא נתקן אלא מפני השלום, ואם אין שלום אין כלום הוא.

וא"ל נמי דדמי להא דאמרינן פ"ב דכתובות נ"ח ע"ב עדים שכתב ידם יוצא ממקום אחר, דעדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן דמי וכיון שהגידו שוב אין חוזרין ומגדין. וא"כ היה לומר ג"כ שאין אנו עכשיו נאמנין לומר באופן זה נכתב השטר. דזה אינו, דהרי כתב הר"י ברצלוני בשם רב האי גאון ז"ל דבתנאי נאמנים

אפילו בכתב ידם יוצא ממקום אחר, דלאו חוזר ומגיד הוא, שהרי השטר חל והשטר כשר אם יתקיים התנאי⁶. וא"כ גם בנדון זה, זה השטר נכתב ונחתם כראוי וניתן ליכתב כמו שביררנו לעיל ק"ו מסוטה, רק אם יתקיים תנאו שנדר לנו שלא להראותו רק לשונאיו לעמוד בו על נפשו. אבל לא נחתם להרע בו לשום אדם, חלילה לנו מרשע. ודמי להא דאמרינן בקידושין [עד ע"א] והביאו הטור חו"מ סימן כ"ג וז"ל, אין הדיינים נאמנין לומר לזה חייבנו אם אין בידו פסק דין, ודוקא בשודא דדיינא כו', אבל בדין דתלוי בטעמא לא שייך ביה נאמנות, שלפי טענות שטענו יזכה לזוכה⁷, ובלבד שלא יחזרו ויטענו. וא"כ גם בנדון זה אין שייך נאמנות, אלא אנו מגלין דעתנו בעלמא דלחזור ולידיינו בהן, דמי שמע ומי ראה עולה כזו.

נתנה ראש ונשובה בארץ לשוטט הנה והנה, ונשמע למי מדנים למי שיח למי פצעים למי קול מסור, כי אם למאחרים על היין. ולכן אליכם אישים נקרא וקולנו אל בני אדם, הביטו נא וראו למי החותמת ולמי הפסילים, ר"ל החתימה, כדי לפסול ג"כ החתימות האחרים ולבטלם ברוב. וא"כ אנו נאמנים במגו שאף אם ח"ו טעינו אם נחזור ונדיינו הנה דברינו מבוטלין מעיקרן, כל שכן שאנו נאמנין לומר כזה ראינו וקדשנו, כי ראינו העיר במצור ובמצוק וקרינו

ותוד"ה או דילמא. וראה עוד במחנה אפרים הל' נדרים סימן ו' ובחמדת שלמה כתובות שם שנחלקו הראשונים בזה אם יכולים העדים להוסיף שם הגדה בעדותם ע"ש. ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף יב. ומבואר דדוקא בשיש בידו פסק דין נאמן הדיין לפרש דבריו בדין התלוי בטעמא. ואולם בחידושי הריטב"א שם כתב שאף בלא פס"ד נאמן. והש"ך כתב דלא פליגי הטור והריטב"א, דהטור שהצריך פס"ד הוא במודים שנכתב הפס"ד בפניהם. ודברי הריטב"א במכחיש ואומר שכתב ונתן לבעל דינו אחר שנסתלקו, דמה יועיל הפס"ד. וכ"כ בשיטה לא נודע למי בקידושין שם דבעינן שניהם מודים. וע"ע בזה באורים שם סק"ג, קצות החושן ונתיבות סק"ג, שער משפט שם.

6. וכן הובא בחידושי הרמב"ן. ואולם לדעת הרמב"ם והראב"ד בהשגות פ"ג ממלוה ה"ט והשיטה מקובצת בשם הר"י מיגאש הרשב"א ותוס' רבינו יונה ור"ן בשם כמה ראשונים. וכ"ה פשיטות לשון הטוש"ע סימן מו סל"ז כמבואר שם בש"ך ס"ק קטז רק בשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנים משום הפה שאסר הוא הפה שהתיר, ואפי' לרב נחמן שסובר במודעא היו דברינו אין נאמנים, לדעת כמה ראשונים, אפי' באין כת"י יוצא ממקום אחר, זהו משום שבמודעא הרי הם עוקרים את השטר לגמרי, ולכן אינם נאמנים בלא הפה שאסר, אבל בתנאי אין זו אלא הוספה על השטר וכפירוש רבינו כאן, דתנאי הוי רק פירוש העדות, וכיון שתוך כדי דיבור אומרים לא חתמנו אלא ע"מ שיקיים את התנאי נאמנים. וע"ש ברש"י

לא היה תוכו כבדו, ונדון אותו לכף זכות כי אולי ביטל השבועה בלבד, כדאיתא במעשה דרבי עקיבא כו' [מס' כלה פ"ב], מכל מקום המה למלחמה ואנחנו לשלום. ואולי שכזה קרה למעלת אדוננו, קדושת ענות גאונינו, צניף מלכות דתנו, תפארת הדרת תורתנו, גולת זהב על מנורת גולתנו נר ישראל ואורו. (ע"כ מצאתי בהעתק).

עליה לשלום. וכל שכן בזה ממה שכתב הרא"ש בתשובה כלל ס' סימן ג', על צוואה אחת שנמצא אחד מן העדים פסול, שנתבטלה ואין דנין על פיה כלל, וזה אינו צריך ראייה. וכל שכן בנדון זה שכולנו פסולים זה עם זה, שאין דנין על שטר זה ושלא כלום הוא. ובהא נחיתנא ובהא סליקנא אף כי באולי היתה ערמה וכוונה למלחמה, ולא היה בשבועתו פיו ולבו שוים, כי

סימן יב

חדר גיוועזין זונטש האב איך נישט גיזעהן. אבער איך גלויב וואל דאש זיא טמא אז גיווארן, דען מאן הט מיר אזו פיל גזאגט, דא האבן מיר אין גיפרעגט פון וועם ערס גיהערט האט. דא האט ער גישפראכן ער ווייט עש נישט, מען ווערט עש וואל אין זיין עדות זעהן. אויך העט ער אירגנט אנדרש מין עדים ער ווישט איצונד נישט וועם, עכ"ל מענתו.

ומרדכי השיב מצד בתו שכולו שקר, רק שהיה לו קטט עמו בעבור ממון, וע"י זה נתגלגל הריב ביניהם, וכדי להתנקם ממנו פירש ממנה. והביא פסק אחד שהעיד הסופר מק"ק פראג שנפסק להם על עסק קטט שביניהם כתקנת קהילות שו"ם. וכן העיד זלמן לוקו לפני ב"ד שזכר שהיה להם קטט ביחד בעבור ממון לפני הראשים, אבל לא שמע שפלוגי הנ"ל נתן אשמה לבתו. והאריכו עוד במענותיהם, אין צורך ברוב דבריהם אלא בעיקר מה שכתבתי. ובתוך זמן פרידת פלוגי מאשתו יצא קול זנות על אשתו, ולא ידעינן אם אויבים אפקו לקלא או לא. ומען פלוגי שהוא מאמין לדברי העדים והקול שנשמעת, והאריך הרבה במענותיו. גם הראה לנו עדיות הוגבהו בב"ד של הדיוטות ממש שלא בפניה. ושנים עדים העידו עליהם שכל אחד ראה ששכב הנחשד עליה כדרך המנאפים, אך לא ראו

מעשה בא לפנינו באודות פלוגי שהיה נפרד זה כמה שנים מאשתו, ובאו לפנינו לדון¹ וע"י זה נתגלגל הדבר ומען לפנינו איך שראוה מדברת עם אחד שחשדה ממנו. וז"ל מענתו, איך בין ביא מיינס ווייב גיוועזין אונד האב גיזעהן דז זיא האט פיל עסקים גיהאט מיט דעם פלוגי, אונ' האב מיין שוויגער גיבעטין זיא זאלט אין אינש הויז נישט לאזין גיין, זיא האט זיך נישט דראן קירט אונ' דר נאך האב איך מיך אויז גיזעהן אין איין אנדר הויז, אונ' בין איין מאל גנגען אין דער גארבער גאס, דא האב איך גיזעהן מיין ווייב אונ' פלוגי גיין מיט פלוגי, אונ' פלוגי האט קיכלך גיטראגן, דא האב איך גיזעהן און האב גישפראכן, גיין היים דא האב איך מיר איין גיזעצט איך וויל נאר דען זעלביגן זמן ביא איר בלייבן. אונ' בין אלוו פון איר גינגן, און האב זיא נישט אן גירט. וזה היה כנגד חמש או שש שנים. פער ב' שנים אן גיפעהר האב איך וועלן ווידר צו איר קומין, דא האט מאן מיר גזאגט ווי זי איבל גיהאנדלט האט, דז איך מיר האב איין גיזעצט אז זיא טמא איז אונ' דז איך אל מיין טאג נישט צו איר וויל. זא האבן מיר אין גיפרעגט האסטו עפיש מער פון איר גיזען. דא האט ער גישפראכן איך האב נישט גיזעהן וועדר איין מאל אזי זיא גילעגן אין איינס בית החורף אויף דער באנק אונ' פלוגי איז אים

משם, וכן ענה תשובה ארוכה בנדון זה בשו"ת מהרש"ל סימן לג ונדפס גם להלן סימן יג.

1. בשו"ת שארית יוסף נדפסה ג"כ כל השאלה והתשובה הזאת שלפנינו בשנויי לשון, והגהנוהו גם